

GRÄNSVÄKTARE OCH NORMBRYTARE

En studie av tre transpersoners berättelser om kropp och vardagsliv i ett könsdikotomt samhälle.

Av Love Andersson

Centrum för Genusstudier

Examensarbete 15 hp

Genusvetenskap

Kandidatkurs 30 hp

Höstterminen 2009

Handledare: Hillevi Ganetz

Examinator: Lissa Nordin

Stockholms
universitet

Abstract

Syftet med denna studie har varit att synliggöra transpersoners vardagsliv i ett samhälle som är uppdelat på kvinnliga och manliga kroppar. Materialet består av tre intervjuer med personer som gjort kroppsliga korrigeringar som, ur ett heteronormativt perspektiv, gör att de anses avvika från den manliga och kvinnliga normkroppen. Utifrån teorier om kön, genus och multipla subjektiviteter har jag undersökt hur (om) informanterna *gör* sina kroppar för att gestalta den självupplevda identiteten som varken man eller kvinna samt den tillskrivna identiteten som man eller kvinna.

Analysen har visat att informanterna överskrider kroppsnormers gränser i miljöer som präglas av den dominerande (heteronormativa) könsdiskursen samtidigt som de använder sig av den dominerande könsdiskursen som strategi för att passera. Informanternas berättelser vittnar om hur deras korrigerade kroppar speglar deras självupplevda identiteter, vilket i relation till det heteronormativa samhället, påverkar deras livsutrymme både kroppsligt och identitetsmässigt. Berättelserna vittnar om hur informanterna begränsas och osynliggörs i deras vardagsliv vilket är följden av den heteronormativa könsdiskurs som dominerar i samhället. Materialet har utöver detta visat hur lagen om diskriminering för transpersoner inte överensstämmer med mina informanternas upplevda diskriminering.

Nyckelord: Kropp, könsdiskurs, manligt/kvinnligt, identitet, performativitet, vardagsliv

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
TEORI OCH CENTRALA BEGREPP	2
<i>Bakgrund - Genussystemet och den heterosexuella matrisen</i>	3
<i>Kroppen - yttersta tecken på identitet</i>	4
<i>Performativitet</i>	5
<i>Feministisk poststrukturalism och dominerande diskurser</i>	6
<i>Diskursens makt</i>	7
<i>Multipla subjektiviteter</i>	7
METOD OCH MATERIAL	8
<i>Avgränsningar och genomförande</i>	9
<i>Presentation av intervjupersonerna</i>	10
<i>Bearbetning</i>	11
TIDIGARE FORSKNING.....	12
<i>Intersexualism & Identitet</i>	15
<i>Legitima kroppar och kroppsliga avvikelser</i>	15
2. ANALYS OCH DISKUSSION.....	16
KROPPSSTRUKTURER – ATT SPRÄNGA GRÄNSER.....	17
<i>Feminiserade kroppar</i>	17
<i>Den obligatoriska kroppen</i>	19
<i>Kille i kassan och tjej i omklädningsrummet</i>	19
PASSERA – ATT FÖRKROPPSLIGA DE LEGITIMA IDENTITETSPOSITIONERNA	22
<i>Gränsväktarna kan vara vilka som helst</i>	24
<i>Governmentality</i>	25
3. SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	27
SLUTORD	29
4. REFERENSER	31
INTERNETKÄLLOR	32

1. Inledning

Länge uppfattades hermafroditerna som brottslingar eller som brottets avkomma, eftersom deras kroppsbeskaffenhet, själva deras existens, kränkte den lag som skilde könen åt och föreskrev deras förening (Foucault, 2002, s.60).

Citatet är ett utdrag ur ett resonemang som Michel Foucault för i sin bok *Sexualitetens historia* (2002). Hermafroditens brott var att inte leva upp till en begriplig kropp – den manliga eller den kvinnliga kroppen (ibid.).

I dagens samhälle finns en dominerande föreställning om att mänskligheten är ”naturligt” uppdelad på kvinnor och män där kroppen är central för skillnaden mellan könen och likheten inom könet. Kroppen avgör inte bara om en individ är en kvinna eller en man utan även om en individ ska vara en kvinna eller man – det vill säga ha en manlig eller kvinnlig kropp. Dessa kroppar möter dessutom olika förväntningar beroende på om det är en kvinnokropp eller manskropp. Kroppen kan sägas vara avgörande för människors möjligheter och begränsningar. Jag har intervjuat tre personer vars könsidentitet har fastställts utifrån deras biologiska kroppar som vid födseln ansågs legitima. Deras kroppar passade in i den dominerande könsdiskursen om en manlig och kvinnlig kropp. Idag har intervjupersonerna laborerat så pass mycket med sina biologiska kroppar att det som tidigare symboliserade en kvinnokropp eller manskropp har konstruerats till något som i ett könsdikotomt samhälle blir obegripligt.

I regel talas det främst om kroppsliga könskorrigeringar i relation till termen transsexualism. Att diagnostiseras som transsexuell ger en person rätt till statlig finansiering i syfte att korrigera den biologiska kroppen till motsatt kropp. Det är kroppsliga korrigeringar som rekonstruerar den manliga eller kvinnliga kroppen som är representerade, i lagen som i samhället. Att lagen enbart kastar ljus på transsexuella personer gör att en hel del personer hamnar i skymundan. Dessa personer, som bland annat utgörs av mina informanter, är därmed en grupp som det svenska samhället inte vet mycket om. Min intention är dock inte att stjäla ljuset från transsexuella personer, utan snarare vill jag vidga det könsdikotoma ljuset.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att belysa hur personer, med ansett avvikande kroppar, *gör* för att ta plats i ett samhälle som utgår ifrån att en individ har antingen en manlig eller kvinnlig kropp. Fokus är på ”görandet”. Jag har arbetat utifrån följande frågeställningar:

- När och hur upplever personerna att de överskrider kroppsnormernas gränser (när störs bilden av den tillskrivna identiteten)?
- Vilka strategier använder personerna i situationer där de vill passera (hur de gör för att underkasta sig kroppsnormers gränser)?

Teori och centrala begrepp

I min studie har jag intervjuat tre personer som anser sig avvika kroppsligt från den manliga och kvinnliga kroppen. Två av informanterna har utfört mastektomi (kirurgisk avlägsnande av bröst) och en informant tar testosteron privat. Jag har frågat hur intervjupersonerna definierar sig själva och den gemensamma nämnaren är att alla tre rymms inom paraplybegreppet transpersoner.¹ I en begreppslista på RFSL:s hemsida beskrivs transpersoner som ett begrepp som:

vanligtvis avser individer vars könsidentitet och/eller könsuttryck tidvis eller alltid skiljer sig från normen för det kön som registrerades för dem vid födseln. Bara den som själv identifierar sig som transperson är det. I begreppet ingår vanligtvis dragqueens, dragkings, intersexuella, transgenderister, transsexuella och transvestiter.

För att undersöka kroppsavvikande personers upplevelser av kropps- och könsnormer i samhället kommer jag att använda mig av feministisk poststrukturalism som teoretiskt perspektiv – utifrån sociologen och genusforskaren Lenz Taguchis bok *In på bara benet* (2006). Taguchi har skrivit om den feministiska poststrukturalistiska hållningen som rymmer nya sätt att tänka på subjekts- och identitetsskapande och dessas koppling till kön och genus. Teorin ifrågasätter dominerande föreställningar om det ”könade” subjektet och föreställningarna om hur män och kvinnor ”är”. Jag kommer också att använda mig av en rad andra teoretiska begrepp, som Yvonne Hirdmans teori om *genussystemet* och Judith Butlers teori om *den heterosexuella matrisen*, samt teorin om *performativitet*. Jag kommer även att definiera centrala begrepp som *kön*, *genus* och *identitet* samt beskriva hur jag ser på makt i

¹ Intervjupersonerna beskrivs närmare i metodavsnittet.

relation till kroppen. Därigenom vill jag visa vilka möjligheter till subjektsskapande som uppstår och vilka som utesluts genom samhällets konstruktion av könade kroppar.

Bakgrund - Genussystemet och den heterosexuella matrisen

Jag har valt att använda Yvonne Hirdmans teori om *genussystemet* och Judith Butlers teori om *den heterosexuella matrisen* som teoretisk grund för att visa hur kroppar delas upp som män/manliga och kvinnor/kvinnliga. Hirdman talar om ett genussystem som bygger på två principer, isärhållning och hierarki. Isärhållningen innebär att göra en uppdelning mellan manligt och kvinnligt och hierarkin/maktordningen innebär att mannen är norm, kvinnan är det avvikande, och att det manliga värderas högst (Hirdman, 2004, s.65ff). Hirdman menar att genusbegreppet är viktigt att använda eftersom det särskiljer det biologiska könet från det socialt skapade könet. Jag definierar, i likhet med Hirdman, genus som en social process som både män och kvinnor medverkar i för att skapa kön. Det betyder dock inte att individer kan välja vilket genus de vill utan att det ofta är starkt bundet till det (ofta osynliga) biologiska könet. (ibid., s.11-16) Hirdman talar om hur ett genuskontrakt har skapats för att upprätthålla genussystemet. Genuskontraktet är det strukturella tvång som män och kvinnor utsätts för och som gör att de upprätthåller genusordningen. (ibid., s.77ff) Jag vill använda Hirdmans teori om genussystemet för att synliggöra att samhället håller isär kvinnor och män och att de konstrueras som varandras motsatser. Jag menar att genussystemet visar hur den könade kroppen spelar in i hur individer bemöts och behandlas i samhället.

Teorin om genussystemet har dock kritiserats för att bortse från skillnader inom könskategorierna och att makthierarkin är inbyggd, vilket gör att systemet kan upplevas som oföränderligt.² Något jag är benägen att hålla med om. Dock ser jag teorin om genussystemet som användbar eftersom min utgångspunkt är att samhället är organiserat efter två legitima kroppar. Min tanke är att samhällets genussystem upprätthålls genom att "tvinga" individer att orientera sig i samhället utifrån en manlig eller kvinnlig kropp. Mitt sätt att använda men även kritisera teorin om genussystemet är att synliggöra de kroppsliga skillnaderna som finns inom och utanför de legitima kropparna.

För att vi ska förstå hela bilden av genussystemet menar antropologen Fanny Ambjörnsson att resonemanget om en obligatorisk heterosexualitet måste tas in. (Ambjörnsson, 2003, s.13ff). Resonemanget är hämtat från bland annat queerteoretikern

² Åsberg, C., "Debatten om begreppen – 'genus' i Kvinnovetenskaplig tidskrift 1980-1998" i *Kvinnovetenskapligtidskrift 2/1998*, s. 29-41

Judith Butlers teori om den heterosexuella matrisen som innebär att människor enbart blir begripliga om de visar rätt genus och begär utifrån sitt biologiska kön. För att bli socialt accepterad ska en kvinna vara kvinnlig och en man manlig, dessa två motsatser ska dessutom begära varandra. (ibid., s.15) I likhet med Hirdmans genussystem kräver alltså den heterosexuella matrisen två åtskilda kön och varsitt åtskilt genus, men Butler (och Ambjörnsson) menar dessutom att det finns en tredje aspekt som är det heterosexuella begäret.

I boken *Könet brinner* skriver queerteoretikern Tiina Rosenberg, utifrån Butler, att det heterosexuella begäret är konstruerat för att ”närma kvinnor och män till varandra” (Rosenberg, 2005, s.11). Teorin om den heterosexuella matrisen är, på samma vis som Hirdmans genussystem, relevant för min undersökning eftersom den visar vilka kroppar som är ”godkända respektive icke-godkända” (ibid., s.10).

Vidare ser jag begäret som en viktig utgångspunkt eftersom det, oavsett om det är legitimt eller bryter mot den obligatoriska heterosexualiteten, förutsätter en manlig och kvinnlig kropp. I min undersökning utgår jag från ett heteronormativt samhälle, ”där människor med bröst och vagina inte enbart förväntas klä och bete sig på sätt som skiljer sig från människor med penis, utan även antas begära och ha sexuella relationer med dessa ‘annorlunda’ människor” (Ambjörnsson, 2003, s.16). Vidare menar Butler att heteronormativa samhällen bygger på en binär könsuppfattning som upprätthålls av hela samhällskollektivet. Bestraffningar av de individer som faller utanför, de avvikande, ”rör sig från mer konkreta och handgripliga former som fängelsestraff och våld till mer svårgripbara uttryck som marginalisering, osynliggörande, stereotypisering, kulturell dominans och homofobi” (Rosenberg, 2005, s.11). Utifrån Butler resonemang menar Rosenberg att genusordningen bevaras av gränsväktare som ”kan vara vilka som helst” (ibid.). När och hur (om) dessa ”gränsväktare” uppstår får informanternas berättelser visa.

I uppsatsen kommer jag att utgå ifrån Butlers definition av heteronormativitet som *de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heterosexualitet som något enhetligt, naturligt och allomfattande*. (ibid., 2005, s.11)

Kroppen - yttersta tecken på identitet

Identitet är ett begrepp som på många sätt präglar uppsatsen. Jag har valt att utgå ifrån Charlotte Hagströms beskrivning av identitet i boken *Man är vad man heter* (2006). Hagström

menar att identitetsbegreppet kan ha olika betydelse och användas på olika sätt. Hon beskriver två grundläggande skillnader – *självidentitet* och *tillskriven identitet*.

Självidentitet handlar om jaguppfattning, om hur man ser på sig själv och vem man är. Tillskriven identitet handlar om hur andra ser på en [...] Självidentitet och tillskriven identitet formas inte oberoende av varandra. (Hagström (2006), s.18)

Mitt perspektiv på identitet är, i likhet med Hagstöms, upplevelseorienterat. Det är mina informanternas upplevelse av sin kropp och andra kroppar som står i fokus – vad kroppen betyder för deras självidentitet liksom den identitet de tillskrivs av andra (Hagström (2006) s.21f). I relation till Hagströms beskrivning av identitet är jag intresserad av *vad* mina informanternas korrigerade kroppar betyder för deras självupplevda och tillskrivna identitet.

Performativitet

Ytterligare begrepp som framträder är *kön* och *genus* (som jag delvis definierat utifrån Hirdman), dessa begrepp tematiseras även i Butlers teori om *performativitet*. Butler menar att performativitet, liksom kön, genus och sexualitet, är en viktig faktor i identitetsskapandet.

Butler menar att en individ inte är ett fast kön utan att könsidentiteten är konstruerad genom upprepade handlingar - performativitet. (Butler, 2007, s.199) Den identitet som individen säger sig *vara* är i själva verket skapad utifrån individens sätt att uttrycka sig. (ibid., s.220) Min tolkning är att Butler *inte* uppfattar könet som något ursprungligt och naturligt och att det performativa handlandet är ett verktyg för att skapa en identitet. Butlers exempel om *dragartister* är ett bra sätt att förstå vad som menas med att könet är en konstruktion.³ Butler benämner detta som en iscensättning av könet och menar att dragartisten visar tre dimensioner av könet som är anatomiskt kön, genusidentitet och genusuttryck. (ibid., s.216) Som exempel tänker jag mig en biologisk kvinna som uttrycker maskulinitet genom utseende och handling. Dessa tre dimensioner menar Butler synliggör att könet är konstruerat och genusidentiteten är tillgjord. Butler ställer sig frågan:

Vilket uppträdande, på vilken scen, skulle kunna vända på det distinkta motsatsförhållandet inre/yttre och framkalla en radikal omprövning av genusidentitetens och sexualitetens psykologiska förutsättningar? Vilket uppträdande, på vilken scen skulle kunna framtvinga ett förnyat övervägande av *platsen* för och stabiliteten hos det maskulina och det feminina? Och

³ Dragartister är män som uppträder och klär sig utifrån den kvinnliga könsrollen och kvinnor som uppträder och klär ut sig utifrån den manliga könsrollen.

vilken typ av genusframträdande kan gestalta och uppenbara performativiteten hos själva genus på ett sätt som destabiliserar de neutraliserade kategorierna identitet och begär. (ibid., s.218)

Detta är förenligt med det jag vill undersöka. Vad händer när avvikande kroppar gör entré på den heteronormativa scenen? *När* och *hur* synliggör avvikande kroppar den maskulina och feminina scenen? Vilket uppträdande tvingas avvikande kroppar till för att passera och hur gör dessa kroppar för att överträda kroppsnormers gränser och skapa sig en subjektsposition?

Feministisk poststrukturalism och dominerande diskurser

Min upplevelse av dagens samhälle är att det inte sätts några större frågetecken kring *om* och *varför* ansett avvikande kroppar inte anses passa in. Detta är startpunkten för min undersökning. Med utgångspunkt i feministisk poststrukturalism har jag valt att undersöka hur mina informanternas berättelser ifrågasätter, och överskrider eller löser upp kategorierna manligt och kvinnligt (Lenz Taguchi, 2006, s.15).

Diskursbegreppet är centralt inom feministisk poststrukturalism. Termen diskurs kan ha olika innebörder. Med Hillevi Lenz Taguchi ser jag diskurs som ”innebörden och betydelsen i det som sägs, dvs. vad vi menar och hur det påverkar vårt handlande” (ibid.). Vidare skriver Lenz Taguchi:

Diskurser skiftar och förändras, och i specifika sammanhang – kontext – dominerar vissa meningsbärande och konstituerande diskurser över andra. Diskursen är bunden till sociala och historiska sammanhang, men i ett större perspektiv är det vissa diskurser som dominerar över andra, varför de kallas dominerande diskurser. (ibid.)

Som exempel kan tänkas att det finns en dominerande könsdiskurs inom gruppen transpersoner, hur de skildrar kön och kroppar, som inte dominerar ”utanför” gruppen – i det svenska samhället. Det är ett rimligt antagande att samhällets könsdiskurs dominerar över gruppen transpersoners könsdiskurs.

Könsdiskurser *talar* inte bara om kön utan *gör* även kön. Som Lenz Taguchi skriver tvingar inte bara diskursernas makt oss till specifika sätt att vara som exempelvis kvinna (eller man) utan *gör* även dessa sätt åtråvärda. ”Därmed görs och gör sig en kvinna (och en man [min anm.]) till en legitim och igenkännbar medlem i en social grupp.” (ibid., s.16) Könsdiskurser tvingar oss inte bara att göra och åtrå rätt genus utifrån vår (tillskrivna) könstillhörighet utan även till att göra och åtrå rätt kropp utifrån ett manligt respektive kvinnligt genus.

Diskursens makt

Diskursanalytikern Rosalind Gill menar att vi även måste se till den faktor som innebär att ”det som sägs alltid också är ett sätt att inte säga något annat” (Bryman, 2001, s 348). Det finns kroppar som samhället inte ”talar” till (eller talar om). Detta osynliggörande är ett sätt att utöva makt mot dem som motsätter sig det genusystem som dominerar i samhället.

Enligt ett poststrukturalistiskt tänkande är makt inte ett förtryck som kommer uppifrån och trycks ner på oss andra. Lenz Taguchi menar istället, utifrån Michel Foucault, att makt ständigt produceras ”via var och en av oss i det att vi tänker och vi gör; det vi tar för givet; det vi tror är normalt och rätt och riktigt” (Lenz Taguchi, 2006, s.165). Alla människor är delaktiga i att skapa förtryck genom att ständigt praktisera den syn som finns om hur en kvinna är; hur en man är, och hur ett samhälle är och ska vara (ibid., s.165f). Makt produceras i ett kollektiv av subjekt som accepterat de språkliga innerbörderna, förkroppsligat dessa innerbörders praktiker och har gjort dem till något naturligt givet (ibid., s.63). Människor reproducerar ständigt och omedvetet de praktiker som hänger samman med innebörden av de kollektivt konstruerade diskurserna (ibid., s.63f) Det feministiska bidraget till poststrukturalismens förståelse av subjektet är ett särskilt fokus på dikotomin manligt – kvinnligt (ibid. s.111). Med utgångspunkt i den *feministiska* poststrukturalismen tänker jag att människor ständigt *gör* sig till män eller kvinnor genom att uppta och praktisera diskurser om manligt och kvinnligt. De språkliga innebörderna av att till exempel vara kvinna förkroppsligas olika beroende på *var* individer med vagina och bröst befinner sig, och *när*. Det är således de rådande diskursernas innebörd som bestämmer hur en individ med vagina och bröst ska bete sig och inte någon naturlig kvinnlighet.

Multipla subjektiviteter

Den feministiska poststrukturalistiska subjektivitetsteorin använder sig av begreppet *multipla subjektiviteter*. Begreppet syftar på att varje subjekt kan praktisera olika förhållningssätt i en situation, beroende på vilka diskurser som dominerar i en viss kontext (Lenz Taguchi, 2006, s.111) Bland annat vittnar en av mina informanter om hur han *gör* sig till man eller kvinna i heteronormativa sammanhang genom att dölja bröstet respektive visa bröstet. Samtidigt umgås han i vissa icke-heteronormativa sammanhang där bröstet, synliga eller icke synliga, inte påverkar hans könstillhörighet;

jag umgås i en queervärld där saker är flytande och där mycket handlar om hur man presenterar sig själv och inte vilken kropp man har liksom... (Charlie)

Taguchi menar att subjektet har tillgång ”till ett agentiskt val *inom ramen för diskursiva möjlighetsvillkor* [författarens kursivering]”. Subjektet kan förskjuta och göra motstånd mot den dominerande diskursen (ibid., s.173).

Utifrån Judith Butler skriver Taguchi att ”subjektet är objekt för dominerande diskurser, samtidigt som det själv är delaktigt i att ’agentiskt’ göra sig till ett subjekt med hjälp av dem” (ibid., s.175). Ett exempel är hur informanterna har fått sitt kön fastställt utifrån den dominerande könsdiskursen i samhället, om vad som *är* en manlig respektive kvinnlig kropp, samtidigt som de använder sig av den dominerande diskursen för att *göra* en kropp som avviker.

Metod och material

För att belysa hur personer med avvikande kroppar upplever samhällets konstruktion av legitima kroppar i sin vardag, har jag valt att göra kvalitativa intervjuer. Det kvalitativa förhållningssättet har fått en stark position inom exempelvis kvinnoforskningen som lägger tonvikten på att förstå kvinnors vardagsvärld (Kvale, 1997, s.72). I likhet med kvinnoforskningen (numera *genusforskning*, min anm.) är min kvalitativa forskning om avvikande kroppar ett sätt att ge mening åt dessa kroppars liv och erfarenheter.

Nackdelen med kvalitativ forskning kan vara att materialet inte kan generaliseras till en större grupp. Intervjuer kan dock användas för att ”utveckla kunskap om en specifik person eller institution eller att använda fallet för att belysa mer generella fenomen” (ibid., s.94). Ur detta perspektiv skulle mina intervjuer kunna användas för att belysa den kroppsnorm som präglar det svenska samhället.

Mitt material består av tre intervjuer som är mellan 70 – 140 min långa. Två intervjuer har spelats in på bandspelare och en intervju har utförts via e-mail. Anledningen till att jag valde att göra en intervju via e-mail var på grund av att informanten bodde för långt bort. Med hänsyn till uppsatsens omfång hade jag bestämt mig för att inte ha fler än tre informanter. Eftersom min avsikt var att undersöka informantens upplevelse av samhället i relation till den egna kroppen valde jag att använda mig av *halvstrukturerade* intervjuer. Kvale (1997) hävdar att denna form av intervju ger möjlighet att ändra ordningen och formen på frågorna efter den intervjuades svar och berättelse (ibid., s.117).

För att ringa in det jag ville undersöka (informanternas kroppar i relation till samhället) skapade jag centrala teman – *kropp* och ”*rum*”. Utifrån dessa teman formulerade jag en rad förslag på relevanta frågor som kunde anpassas efter de svar jag fick från informanten. Dessutom valde jag, utifrån Kvaless resonemang, att formulera frågorna med ”hur”-frågor eftersom det framkallar spontana beskrivningar (ibid., s.123). Det var emellertid svårare att utnyttja denna möjlighet i intervjun som utfördes via e-mail eftersom frågorna hade både ordningsföljd och en ”fast” form. Jag menar dock att frågorna var formulerade på så sätt att de gav möjlighet för intervjupersonen att berätta fritt utifrån sin egen tolkning. Jag hade även möjlighet att ställa följdfrågor utifrån svaren vilket bidrog till ett samspel som kunde likna, det Kvale benämner som, den ”levda intervjusituationen” (ibid., s.121). Här understryker dock Kvale att tonfall och ansikts- och kroppsuttryck ger ett bredare tillträde till den intervjuades föreställningar än vad de utskrivna svaren ger (ibid.). För att till viss del lösa problemet med frånvaron av ansiktsuttryck och kroppsspråk uppmuntrade jag personen att använda sig av symboler som benämns som ”smileys”.⁴ Eftersom det är ett relativt vanligt sätt att visa känslor genom dessa symboler i olika textsammanhang ansåg jag att det var ett effektivt sätt för informanten att ge uttryck för sina känslor. Under intervjuerna har jag följt Kvaless tips för intervjuare att:

ha kunskap om ämnet, vara tydlig, låta intervjupersonen avsluta sina meningar och få tid att tänka, lyssna och känna av i det som sägs samt att vara öppen för de nya aspekter intervjupersonen kan föra in (ibid., s.138).

Intervjuerna har kretsat kring informanternas upplevelser av platser och sociala sammanhang där kroppen varit central.

Avgränsningar och genomförande

Jag har valt att intervjua personer som har genomgått kroppsliga korrigeringar som gör att de avviker från tvåkönsmodellen.⁵ Med kroppsliga korrigeringar menar jag, utöver fysiska operationer, även medicinska faktorer där en person tar hormoner men kanske inte har gjort några operationer.

⁴ Smiley eller emoticon är en grafisk bild av en känsla representerad genom skriven text eller en enklare bild. Ofta används symbolerna för att uppmärksamma mottagaren av ett meddelande om avsändarens känslor, och kan helt ändra meningen av en skriven text. (Wikipedia).

⁵ Jag menar att det inte är min uppgift att avgöra om kropparna är ”tillräckligt” avvikande eller inte eftersom det är informantens upplevelse av att ha en avvikande kropp som är relevant för min studie.

För att hitta informanter började jag med att skapa en sida på internetcommunityt *Qruiser*. Sidan lade jag sedan upp på anslagstavlor till tre klubbar som riktade sig till transpersoner. Min första informant kontaktade mig via *Qruiser* ganska omgående efter att jag skapat min sida (det var för övrigt den enda person som visade intresse via *Qruiser*).

Jag har även använt mig av mitt eget kontaktnät varav en bekant erbjöd sig att skicka ut en presentation till personer i sitt kontaktnät som kunde vara relevanta. Det resulterade i att jag fick tag på min andra informant. Genom ytterligare en bekant fick jag kontakt med en person som arbetar på RFSL som vidarebefordrade min uppsatsidé till personer i organisationen. Jag har även kontaktat ett par personer direkt utifrån min egen uppfattning om att de passar in på den informant jag söker. Det gav mig min tredje informant.

Det var i slutändan bara RFSL-kontakten som inte gav något resultat. Detta kan bero på hur jag presenterat min uppsats språkligt och/eller vilka definitioner jag valt för att beskriva de informanter jag sökte. Att exempelvis använda "avvikande" som urvalsgrund kan ha lett till att de som inte definierar sig som avvikande inte heller anmälde intresse. Här tänker jag särskilt på personer som genomgår/genomgått utredning där denna definition kan ha varit problematisk. För personer som genomgår utredning kan det vara den ursprungliga kroppen som kan upplevas avvikande även om den i allmänhetens ögon är legitim.

Namnen som förekommer i analysen är pseudonymer och är till för deltagarnas anonymitet. Jag har valt att dölja identiteten hos de intervjuade redan vid utskriftsstadiet för att värna om *konfidentialiteten* (Kvale, 1997, s.158) Personnamn, årtal och platser finns inte med i materialet. Utskrifter och inspelningar finns förvarade hos mig. Eftersom det finns många olika sätt att vara transperson fick informanterna själva välja namn och pronomen (hon, hen, han, annat). Jag har även frågat hur informanterna identifierar sig och *vad* identiteten innebär för dem.⁶

Presentation av intervjupersonerna

Charlie identifierar sig som transgenderist och inte som en traditionell kvinna eller man. Han tycker det är viktigt att passera som kille ibland samtidigt som han inte fullt ut vill vara man eller kille. Charlie har sedan cirka ett år tagit hormoner (testosteron) privat och går samtidigt i

⁶ RFSL:s hemsida tillhandahåller en "begreppslista" över identiteter (<http://www.rfsl.se>). Anledningen till att jag inte utgår från denna är att det inte finns någon enighet "om vad de olika begreppen betyder, ens bland transpersoner själva." <http://lukas.romson.org>

utredning om könstillhörighet.⁷ Vid tidpunkten för intervjun hade han inte fått diagnosen transsexuell. Charlie anser att han avviker genom att han är ”lite mittemellan”. Hormonerna har gett honom mer manliga attribut som muskler, hår på kroppen och en mörk röst samtidigt som han har kvinnliga attribut i form av bröst och vagina. Charlie bor i en storstad och umgås mestadels i queera kretsar⁸.

Kaki identifierar sig som genderqueer som betyder att hen ”förkastar den binära modellen av kön och istället ser kön som en flytande skala, med en kille på ena sidan och tjej på andra sidan”. På skalan placerar sig hen närmare kille än tjej men ”inte helt och fullt kille”. Kaki har gjort kroppsliga korrigeringar i form av mastektomi, dvs. tagit bort bröstet och konstruerat en ”manlig” bröstkorg. Kaki anser att hen avviker dels på grund av mastektomin eftersom det inte faller inom ramen för hur en acceptabel kvinnokropp ska vara. Hen menar att kroppen varken motsvarar en typisk mans- eller kvinnokropp. Kaki bor i en storstad och studerar och arbetar.

Kit identifierar sig som transgender och ser sig inte som något kön, varken som man eller kvinna. För hen betyder det att ha en kropp som inte är typiskt kvinnlig eller manlig. Kit har gjort en mastektomi vilket gör att hen avviker från den kvinnliga kroppen samtidigt som hens ”kvinnliga drag” gör att hen avviker från den manliga kroppen. Kit menar att det är viktigt att folk inte förstår vad hen är för kön. Kit bor i en storstad där hen studerar och arbetar.

Bearbetning

Kvale menar att valet av utskriftsform beror på avsikten med utskriften (Kvale, 1997, s.156)

Jag valde att skriva ut intervjuerna ordagrant för att;

komma ihåg intervjun [...] för att bekräfta att hennes (informantens [min anm.]) åsikter blivit riktigt återgivna i intervjun och möjligen också som en inbjudan till att utveckla vidare vad som sagts (ibid.).

Dessutom anser jag att utskriftsformen ger en starkare känsla av informantens närvaro. Jag har valt att ibland använda mig av direkta citat som belysande exempel, samtidigt som jag inte alltid citerar informanten exakt eftersom det ibland varit viktigare att framföra *vad* som sagt

⁷ För att få statligt finansierade hormoner måste en person först diagnostiseras som transsexuell. För Charlie innebär det att han inte får hjälp med kanyler, sprutor eller hormoner. Charlie har provat olika testosteronpreparat på egen hand utan läkares ordination.

⁸ Queera kretsar betyder icke-heteronormativa sammanhang.

och inte *hur*. Kvale menar därtill att det även är en etisk fråga (ibid., s.158) Om det enligt min bedömning varit möjligt att röja identiteten hos informanten har jag valt att inte citera ordagrant. Mailintervjun krävde ingen översättning utan där lade jag mest betydelse på att informera informanten om att uttrycka sig fritt samt att gärna använda sig av diverse känslsymboler om så önskades. På så sätt hoppades jag kunna minska risken för misstolkningar. I mina intervjuer som utfördes ”öga mot öga” skickade jag ut transkriberingarna för att informanterna skulle kunna läsa igenom och bekräfta att de var korrekt återgivna.

Jag har läst intervjuerna flera gånger för att hitta teman och citat som belyser *hur* och *när* informanten gör sina kroppar. Det material jag valt ut har jag analyserat utifrån mina frågeställningar och vald teoriram.

Tidigare forskning

Transaktivisten Lukas Romson menar att den svenska forskningen kring transpersoner är marginell. På Romsons hemsida, *Lukas Lya*, skriver Romson att det finns väldigt lite kunskap om transgruppens omfång, komplexitet, problematik och livssituation. Ett arbete som ligger väldigt nära min egen undersökning är Signe Bremers D-uppsats *Under ytan* (2005). Den handlar om nio transpersoners upplevelser och berättelser om att leva i ett könsdikotomt samhälle. De intervjuade berättar om hur de osynliggörs på grund av samhällets normer om manligt och kvinnligt. Bremer menar att allmänheten har ett behov av att klassificera människor i fixerade kategorier och att det är kroppen som avgör könstillhörigheten (Bremer, 2005, s.16). Flera av Bremers informanter berättar om hur de ständigt blir definierade utifrån den biologiska kroppen. Vissa ”vill signalera en identitet som på olika vis spränger gränserna för kroppens ’möjligheter’”. (ibid., s.17)

Trots att våra arbeten visar på många likheter finns det skillnader. Bremer analyserar ”identiteter kopplat till transgenderism, transvestism, transsexualism och intergender, vilket innebär att ett flertal identiteter utesluts” (ibid., s.2). Jag har valt att bortse från hur intervjupersonen identifierar sig och har istället valt att fokusera de personer som korrigerat sina kroppar så att de avviker från normkropparna. Enligt min förståelse visar Bremer hur transpersoner får problem utifrån att personens upplevda identitet inte alltid stämmer överens med den biologiska kropp de har. De upplever sig vara män i kvinnokroppar, kvinnor i manskroppar eller androgyna i mans- eller kvinnokroppar. Exempelvis beskriver Bremer hur en transperson som identifierar sig som intergender

(placerar sig utanför kategorierna kvinna och man) uppfattas som man på grund av sin manliga kropp. Det ”vittnar om svårigheten med att hävda en identitet som på olika vis spränger gränserna för vad den biologiska kroppen implicerar” (ibid., s.16) Här menar jag att våra undersökningar skiljer sig åt. Istället för att fokusera de gränser som den biologiska kroppen medför har jag valt att fokusera de transpersoner som faktiskt *har* sprängt den biologiska kroppens gränser. Alltså de som har korrigerat sin kropp så att det är svårt att kategorisera dem som män eller kvinnor utifrån deras kroppar. Bremer menar exempelvis att problemet för dem som identifierar sig som intergender är att de blir definierade utifrån den biologiska kroppen och att de istället vill signalera androgynitet. (ibid., s.17) Likheten med mina informanter och de som definierar sig som intergender är att båda befinner sig utanför eller mellan könskategorierna. Dock vill jag påstå att mina informanters *kroppar*, på olika sätt, kan tänkas signalera den androgynitet som intergenderpersoner önskar. Exempelvis säger en av mina informanter att; ”kroppen är mitt yttersta tecken på min identitet” (Kit). Informanten har gjort de kroppsliga korrigeringar som hen menade var nödvändiga för att *visa* sin identitet som vare sig kvinna eller man.

Bremer är medveten om att hennes studie inte ger en fullständig bild av verkligheten och att den utgör en av många representationer av transpersoner. Därmed ser jag min undersökning som en kompletterande studie som representerar de personer i samhället som avsiktligt ”gör” om sina biologiska kroppar för att placera sig utanför de ansett legitima kropparna.

Det har gått snart fem år sedan Bremer skrev sin uppsats. Ett rimligt antagande är att det är ”vanligare” idag att personer genomgår kroppsliga korrigeringar, med privata medel, på privata kliniker. Den möjligheten skapar således en ”undergrupp” till transgruppen i samhället. Till exempel säger en av mina informanter att sedan hen gjorde sin mastektomi har väldigt många personer vänt sig till honom med frågor utifrån att de vill göra samma sak. Det är både personer som *inte* vill diagnostiseras samt personer som har gått igenom utredningen om könstillhörighet och fått diagnosen transsexualism.

I Socialstyrelsens ”Klassifikation av sjukdomar och hälsoproblem 1997” (Socialstyrelsens hemsida) beskrivs transsexualism på följandes sätt:

En önskan om att leva och bli accepterad som en medlem av det motsatta könet, ofta åtföljt av en känsla av obehag eller otillräcklighet med det egna anatomiska könet och en önskan om hormonell eller kirurgisk behandling för att kroppsligen likna det prefererade könet så mycket som möjligt (ibid).

Genom Charlie har jag förstått att en person som genomgår ”utredning om könstillhörighet” inte alltid vill ha en manlig eller kvinnlig normkropp. Vid tiden för intervjun genomgår Charlie utredning och menar att han är tveksam till om han vill genomgå de operationer som ska ge honom en ”manlig” kropp. Samtidigt som utredarna gärna vill att ”man går hela vägen”.

Jag ser Bremers arbete som en viktig grund till min undersökning eftersom vi arbetar utifrån liknande syfte och frågeställningar inom samma ämne. Samtidigt anser jag att mitt arbete tillför något nytt genom att jag synliggör ytterligare en grupp som jag menar har hamnat i skymundan.

Tack vare Bremers uppsats har jag även blivit introducerad för Viviane K. Namaste som är professor i semiotik. I sin bok, *Invisible Lives – The Erasure of Transsexuals and Transgendered People* (2000), kritiserar Namaste forskningen om transpersoner. Hon menar att forskningen handlar mer om själva ämnet; *drag queens*, *transgenderister* och *transsexuella*, än om individerna som finns bakom dessa kategorier. Forskningen är snarare till för forskarsamhället än för att förstå transpersoners livsvärld (Namaste, 2000, s.9). Som exempel menar hon att forskningen om transsexualism fokuserar mer på medicin och psykiatri vilket negligerar den komplexitet som präglar transsexuellas liv och kroppar (ibid., s.35). Namaste fortsätter: “the scientist seeks to explain, predict, and control a particular social phenomenon” (ibid.). Här finns en parallell till exempelvis hur det svenska samhället tillhandahåller institutioner som ger medicinsk och psykiatrisk vård till de personer som diagnostiserats som transsexuella. Utifrån Namaste är transpersoner således enbart representerade om de diagnostiseras som transsexuella och transsexuella är enbart representerade inom medicinska och psykiatriska institutioner. Forskningen verkar inte för transpersoners sociala integration i samhället och bortser från hur dessa personer diskrimineras i det vardagliga livet (ibid., s.35). Med hänsyn till Namastes kritik har jag strävat efter att framföra informanternas vardagsverklighet eller med andra ord har den individuella upplevelsen av kroppen, människor och platser/sammanhang varit central i min studie.

Viktigt att tillägga är att sedan den 1 januari 2009 omfattas transpersoner och könsöverskridare av lagen mot diskriminering. I en debattartikel på internetsidan QX kan vi dock läsa att det varit få anmälningar och Peter Tai Christensen, utredare på DO, menar att det behövs en mer inkluderande terminologi i lagstiftningen (QX:s hemsida). Exempelvis räknas inte *uteslutning* som en form av diskriminering om det inte är avsiktligt. Med stöd från Namastes resonemang, att transpersoners livsvärld inte tas i beaktande, skulle det kunna

tänkas att *vad* som är diskriminering inte definieras från den grupp som upplever denna diskriminering. Exempelvis har alla mina informanter berättat om svårigheten att gå på badhus eller gym eftersom dessa platser är strikt uppdelade på könade kroppar.

Intersexualism & Identitet

Kopplingen mellan kropp och identitet går hand i hand i min undersökning. ”Jag är könsidentitetsmässigt totalt osynliggjord i samhället... jag tillåts inte ta plats”, säger Kaki, en av informanterna. För att visa hur stor betydelse kroppen har i identitetsskapandet använder jag mig av Helena Bergströms rapport om intersexuella barn i ”När kön är ett beslut” (2001). Det är viktigt att synliggöra kopplingen mellan mina informanternas kroppar och intersexuella personer. En intersexuell person har en kropp som, enligt den heteronormativa förståelsen av kön, inte har något kön. Eftersom den rådande könsdiskursen bygger på två kön, kvinna och man, är en korrigering i de allra flesta fall det enda möjliga alternativet. Bergströms undersökning visade hur barn får identiteten ”intersexuell” utifrån att deras kropp avviker från den ”friska” kroppen där det friska symboliseras av en typisk manlig och kvinnlig kropp. Kort sagt handlar det uteslutande om att göra personen ”normal” och undvika att den på något vis ska avvika. Könstillhörigheten symboliseras inte bara av könsorganet utan som Bergström visar står inga kriterier ensamt för att markera kön. Det är kroppen som helhet som ska passera som normal och därmed fungera socialt. (Bergström, 2001, s.46f) Slutsatsen Bergström drar är att barnet först efter sin korrigering till ett legitimt kön blir ett existerande subjekt. Subjektpositionen kommer således av att kroppen kan betraktas som en pojk- eller flickkropp. Att det idag utförs kroppsliga korrigeringar av intersexuella barn visar hur en kropp *ska* se ut i dagens samhälle. Kakis inledande uttalande belyser hur denna föreställning påverkar mina informanter. Jag menar att det stigma intersexuella personer förväntas utsättas för i samhället, *om* deras kroppar inte korrigeras, är mina informanternas vardagsverklighet idag.

Legitima kroppar och kroppsliga avvikelser

I relation till min undersökning blir det även viktigt att nämna historikern Sara Edenheims avhandling, *Begärets Lagar* (2005), och socialantropologen Don Kulicks bok *Travesti: Sex gender and culture among Brazilian transgendered prostitutes* (1998). Edenheim har analyserat lagrelaterat material med fokus på utredningar om bland annat intersexualism och transsexualism. Materialet som Edenheim studerar behandlar ”avvikande” kön, könsidentitet

och begär vilket har en tydlig koppling till min undersökning. Kulick har gjort en studie om brasilianska travestis, som beskrivs som biologiska män som strävar efter att vara *som* kvinnor genom att korrigera sina kroppar och anamma ett kvinnligt genus. De ska dock inte förväxlas med transsexuella, travestis identifierar sig som män men vill ha en ”kvinnlig” kropp. Kulicks studie synliggör en undergrupp inom transgruppen vilket är förenligt med mitt arbete. Det gemensamma är att de gjort kroppsliga korrigeringar som gör att de avviker från de legitima kropparna. Även om jag inte kommer att använda mig av Edenheim och Kulick i min undersökning har författarna inspirerat till mitt ämnesval och varit närvarande under arbetets gång.

Även sociologen Ann Kroon och hennes avhandling *FE/MALE asymmetries of gender and sexuality* (2007) har betydelse för mitt arbete. Kön, genus och sexualitet är centrala perspektiv i Kroons forskning. I boken diskuterar Kroon om hur diskursen kring transsexualitet synliggör rådande föreställningar om kön och genus som präglar samhället. Det jag finner intressant för min undersökning är att Kroon exempelvis tar upp FtM:s och MtF:s möjlighet att *passera* som man respektive kvinna (Kroon, Ann, 2007, s.44)⁹. Passera är ett relevant begrepp i min undersökning – hur (om) informanterna *gör* för att passera i miljöer som man, kvinna, mittemellan eller annat/inget etc.

2. Analys och diskussion

Kategorierna manligt och kvinnligt utgör två fasta positioner i den dominerande könsdiskursen. Det är *genom* den dominerande könsdiskursen människor upplever samhället, sig själva och mötet med andra. När jag undersöker mina informanternas berättelser kommer den dominerande könsdiskursen hela tiden att vara närvarande i min beskrivning av informanternas livssituation. Genom att utgå ifrån mina frågeställningar kommer jag att undersöka informanternas vardagliga upplevelser i relation till samhället. Jag börjar med att undersöka hur (om) informanternas kroppar överskrider gränser för att sedan fortsätta med hur (om) de passerar.

⁹ FtM är en förkortning; för Female to Male (Kvinna till Man) och MtF en förkortning för; Male to Female (Man till Kvinna)

Kroppsstrukturer – att spränga gränser

Med ”spränga gränser” syftar jag på att överträda den manliga och kvinnliga kroppens (föreställda) gränser. Det kan exempelvis göras genom att en person, som uppfattas som man, helt plötsligt visar sig ha kvinnliga attribut – till exempel bröst.

Charlie berättar om två olika tillfällen när han befunnit sig på badplatser. Han beskriver händelserna enligt följande:

nåt barn i somras frågade mig varför jag hade bröst, det var en liten pojke, jag tror att han var ganska förvånad, liksom som att han ba, - men varför har **han** bröst så där...

Vid det andra tillfället har Charlie gått och badat med några arbetskamrater efter jobbet:

dom har bara antagit eller förutsatt att jag har varit en kille... och sen så har jag vid nåt tillfälle kommit till det jobbet utan binder¹⁰, jag har varit och badat med dom... jag vet inte alls vad dom tänker om mig, jag har slutat få lika mycket jobb där...

I båda situationerna passerar Charlie som en man fram tills att han klär av sig på överkroppen. I det skedet överträder Charlies kropp gränserna för den manliga kroppen eftersom han har bröst. Dessutom gör de kvinnliga attributen tillsammans med musklerna, den mörka rösten och kroppsbe håringen att han även har överskridit gränserna för att vara kvinna. Charlies berättelser synliggör att människor förväntar sig att en person antingen är en kvinna eller en man, utifrån vissa kroppsliga attribut, och att dessa attribut ska generera en kvinnlig respektive manlig kropp. Charlies blir först könad utifrån de manliga attributen men eftersom kroppen slutligen inte genererar en manskropp och de kvinnliga attributen inte genererar en kvinnokropp blir han en ”misslyckad” man eller kvinna.

Feminiserade kroppar

Kaki och Kit har båda gjort en mastektomi och vittnar om hur deras kroppar spränger gränserna för att vara kvinna eller man. Kaki tränar simning och berättar om hur hens kropp bryter mot människors föreställningar:

Jag går in i damernas omklädningsrum eftersom jag uppfattas av andra som kvinna [...] Det, i kombination med min platta bröstorg, håriga ben och armhålor, gör att jag sticker ut. Och det är

¹⁰ Binder är ett klädesplagg som plattar till bröstet.

inte alla dagar man orkar med att känna blickar och bli påmind om hur lite man passar in. Men jag vägrar låta det begränsa mig och går till min simträning ändå...

Kaki uppfattas först som kvinna men i kombination med att de manliga attributen framträder blir hen, precis som Charlie, ett "misslyckat" kön. Det visar hur den tillskrivna identiteten som "kvinna" är avgörande för hur Kaki upplever situationen:

Jag känner mig som en alien där inne, och helst av allt skulle jag vilja att det fanns ett tredje alternativ för dem som inte passar in i facken man/kvinna.

Kakis självupplevda identitet som genderqueer kan inte ta plats i en situation där den heteronormativa könsdiskursen dominerar. Könsdiskursen och miljön speglar varandra, Kaki inkluderas varken som en alternativ kropp i rådande könsdiskurs eller har möjlighet att välja ett tredje "rum". Jag menar att Kakis upplevelse att vara "en alien" är resultatet av situationens "oavsiktliga" uteslutning.

Kits upplevelse är att hen utmanar kroppsnormer hela tiden men mest när hen väljer att ha kläder som synliggör kroppen eller när hen är avklädd. Kit beskriver sig själv som obegriplig och tycker att kroppen avviker från både den manliga och kvinnliga kroppen. Men ändå är det väldigt många som könar henom som tjej:

Jag har inga bröst, men jämfört med en manlig kropp har jag kvinnliga drag, en midja...det är mitt ansikte som är så mjukt på nåt sätt, jag antar att det är det som väger över... (Kit)

Vidare menar Kit att hen blir förvånad när folk väljer att köna henom som kvinna eftersom hen själv upplever sig ha en kropp som speglar den självupplevda identiteten som transgender. Det heteronormativa samhällets behov av att kategorisera individer som män eller kvinnor gör att Kit tillskrivs en identitet enligt den dominerande könsdiskursen.

Berättelserna ovan visar hur kroppen är avgörande för informanternas tillskrivna identiteter. Deras korrigerade kroppar genererar inte ett synliggörande av den självupplevda identiteten utan de blir "avvikande" kvinnor eller män. Informanternas identiteter osynliggörs på grund av samhällets normer om manligt och kvinnligt. Frågan Kit ställer sig vid intervjun, om *vad* det är som avgör, är relevant för hur personerna orienterar sig i samhället.

Jag tycker mig se att ett centralt attribut i alla tre berättelser är bröstet. Charlie uppfattas som man tills han visar sig ha bröst, Kit och Kaki har opererat bort sina bröst för att inte uppfattas som kvinnor *och* för att de inte definierar sig som kvinnor. Trots det blir Kaki och Kit oftast könade som kvinnor vilket möjligen beror på att de, till skillnad från Charlie,

inte har de attribut som gör att Charlie vid första anblicken betraktas som man. Det visar hur den dominerande könsdiskursen konstruerar bröst som ett kvinnligt och *aldrig* ett manligt attribut. En kvinna kan sakna bröst men en man kan inte ha bröst. En förklaring till att informanterna kategoriseras som kvinnor kan exempelvis ges utifrån Hirdmans teori om genussystemet. För det första kategoriseras kropparna som kvinnor *eller* män, beroende på kontexten, vilket reproducerar isärhållning av könen. För det andra så avviker kropparna, precis som kvinnor, från en (manlig) norm. Om den manliga kroppen är norm och avvikande kroppar görs till den manliga kroppens motsatts blir således informanternas kroppar kopplade till feminitet.

Den obligatoriska kroppen

Jag vill även knyta an till den heterosexuella matrisen för att exemplifiera hur den obligatoriska heterosexualiteten gör att dessa kroppar kategoriseras som kvinnor eller män - oavsett om deras könsbestämda kroppar genererar ett legitimt begär eller inte. Till den heterosexuella matrisen skulle jag vilja koppla en fjärde aspekt – den obligatoriska kroppen. Med ”obligatorisk kropp” menar jag hur den manliga och kvinnliga normkroppen är konstruerad genom bortträngning av andra kroppar. Kön, genus och begär förutsätter en typisk manlig eller kvinnlig kropp. Det förklarar varför intersexuella barn opereras, varför transpersoner erbjuds hjälp om de *vill* och *kan* diagnostiseras som transsexuella och varför två av mina informanter *inte* får statlig hjälp med sina korrigeringar utan måste utföra dessa på privata kliniker. Förutom dessa två informanter befinner sig en informant, Charlie, under statlig utredning. Charlie finansierar sina hormoner med privata medel eftersom en statlig finansiering kräver att Charlie diagnostiseras som transsexuell.

Kille i kassan och tjej i omklädningsrummet

I relation till att berättelserna synliggör hur informanterna överskrider gränserna för de legitima kropparna blir koppling till lagen om diskriminering relevant. I den nya diskrimineringslagstiftningen som gäller från och med den 1 januari 2009 finns det flera nyheter (Diskrimineringsombudsmannens hemsida). Den som är relevant för min undersökning är diskriminering som har samband med transpersoner och könsöverskridare. I DO:s faktablad om könsöverskridande identitet eller uttryck kan vi läsa följande:

Exempel på diskriminering som har samband med könsöverskridande identitet eller uttryck kan vara om en arbetsgivare inte ger dig ett jobb för att du bär ”det motsatta könets kläder”, om dörrvakten på nattklubben inte släpper in dig för att ”det inte går att se om du är man eller kvinna”, om du söker läkarvård för ryggsmärtor och din läkare istället vill ”behandla” din transvestism eller om lärare trakasserar dig för att du inte vill definieras som vare sig tjej eller kille (ibid).

Det jag fastnar för i DO:s exempel på hur en transperson kan bli diskriminerad är ”om det inte går att se om du är en man eller kvinna” och om ”du inte vill definieras som vare sig tjej eller kille”. Uteslutning på grund av detta skulle alltså vara diskriminering. Vidare kan vi läsa; ”Förbudet mot diskriminering omfattar olika former av sämre behandling, till exempel trakasserier, direkt och indirekt diskriminering” (ibid.). Vad ”direkt” och ”indirekt” diskriminering innebär förklaras dock inte.

Om vi ser till Tai Christensens kritik av terminologin i diskrimineringslagen (se avsnitt Tidigare forskning) kan tänkas att det Christensen benämner som *avsiktlig* och *oavsiktlig* diskriminering benämner DO som *direkt* respektive *indirekt* diskriminering. Exempelvis berättar Christensen att oavsiktlig diskriminering kan vara att enbart tala om homosexuella i relation till heterosexuella och förbigå andra icke-heterosexuella identiteter (QX:s hemsida). Det intressanta är att den *oavsiktliga* diskrimineringen inte är olaglig medan den *indirekta* är det. Är inte Christensens exempel en form av indirekt diskriminering som borde vara olaglig? Med stöd från Namaste är det normsamhället som definierar diskriminering av transpersoner och inte transpersonerna själva (Namaste, 2000). Jag menar att definitionen av termen diskriminering står i relation till normsamhället där avsiktlig diskriminering är att uteslutas *från* den manliga eller kvinnliga kategorin. Att mina informanter utesluts *på grund av* den manliga och den kvinnliga kategorin är däremot oavsiktligt enligt DO. Precis som avvikande kroppar är obegripliga blir även positionen utanför den manliga och kvinnliga kategorin. Charlie berättar:

Om jag väljer att gå in på tjejernas så måste jag ju kunna bevisa att jag är tjej på nåt sätt, om jag väljer att gå in på killarnas så måste jag bevisa att jag är kille på nåt sätt, jag kan inte riktigt göra nåt av det...

Även om ingen har sagt till Charlie att han inte får vara på badhuset (direkt/avsiktlig diskriminering) symboliseras omklädningsrummen enbart av de två legitima könen. Jag ser denna ”inbjudan” till den manliga och kvinnliga kroppen som en indirekt uteslutning av alla personer som *inte* har denna kropp och/eller alla personer som inte definierar sig enligt den

identitet de tillskrivs utifrån den dominerande könsdiskursen. ”Jag kan helt enkelt inte finna mig själv någonstans där”, säger Kaki om att inte kunna relatera till ”en typiskt man- eller kvinnokropp”. DO:s förbud mot indirekt diskriminering överensstämmer inte med dessa transpersoners verklighet – att *inte* var tjej eller kille i ett könsdikotomt samhälle.

Informanternas berättelser visar att det är viktigt att passera i miljöer som exempelvis badhus och gym. Att dessa miljöer samtidigt upplevs som problematiska beror på att det är heterosexualiserade miljöer. Först delas kropparna upp utifrån deras kvinnliga eller manliga genusuttryck, om de uppfattas som kvinnor eller män, exempelvis säger Charlie att ”i kassan kommer dom *inte* tro att jag är tjej”. Enligt den heterosexuella matrisen förutsätts det sedan att denna tillskrivna kvinnlighet eller manlighet genererar en kvinnlig respektive en manlig kropp. Charlie fortsätter: ”i omklädningsrummet kommer dom *inte* tro att jag är kille”. Charlie menar att han skulle uppfattas som kille i kassan och tjej i omklädningsrummet vilket utgör ett problem för honom att välja ”rum”. Är genusuttrycket manligt åtskiljs han åt från det kvinnliga och är kroppen kvinnlig åtskiljs han från den manliga kroppen. Med hänvisning till det heterosexuella begäret skiljs kvinnor och män åt eftersom de förväntas åtrå varandras nakna kroppar. När de har badkläder eller träningskläder på kan de sammanföras i badhuset eller gymmet.

Kopplingen till den fjärde aspekten ”den obligatoriska kroppen”, menar jag, symboliseras av omklädningsrummen. De fungerar som ”kroppskontroller” och rensar bort de ”sjuka” kropparna från de ”friska” kropparna genom att begränsa deras möjlighet att passera i något av rummen. För att informanterna ska kunna träna eller bada, utan att utsättas för blickar och skällsord, förutsätter det att de har en manlig eller kvinnlig kropp. Här menar Foucault:

Att vara könad är att vara föremål för en mängd sociala regleringar, där lagen som styr dessa regleringar utgör dels den formande principen för människans kön, genus, njutningar och begär, dels den jagtolkningens hermeneutiska princip. Könskategorin är alltså ofrånkomligen reglerande, och varje analys som utgår från att denna kategori är självklar utvidgar och legitimerar ytterligare, på ett okritiskt sätt, dess regleringsstrategi som en maktens och vetandes regim (Butler, 2007, s.165).

Med utgångspunkt i detta vill jag göra en koppling till lagen om diskriminering för transpersoner. Jag menar att lagen utgår från att den manliga och kvinnliga kategorin är självklar eftersom de använder sig av ”könsöverskridande identitet eller uttryck” i sin beskrivning av transpersoner. Vilket/vilka kön transpersoner överskrider behöver inte förklaras och inte heller *hur* en person överskrider det manliga och/eller det kvinnliga könet.

Jag menar att beskrivningen av transpersoner är diskursivt konstituerade via den dominerande könsdiskursen. Vidare anser jag att den ”oavsiktliga” diskrimineringen, i relation till könade ”rum”, legitimerar regleringen av den kvinnliga och manliga kroppen. Med det menar jag att platser som symboliseras av könskategorierna ”man” och ”kvinna”, inte bara utesluter överskridande könsidentiteter/kroppar, utan även får den ”könade” organiseringen godkänd av lagen. Enligt lagen riskerar mina informanter att utsättas för diskriminering på grund av att de överskrider gränserna för att ”vara” kvinna eller man. Jag menar istället att mina informanter blir diskriminerade *på grund av* att den manliga och kvinnliga kategorin beskär deras mer ”flytande” gränser.

Berättelserna ovan vittnar om *hur* informanternas kroppar överskrider den dominerande könsdiskursens gränser. Samtidigt visar berättelserna att informanterna till viss del kan passera beroende på vilka attribut som synliggörs. Det är där jag nu tänker ta vid. Utifrån informanternas berättelser om vardagliga situationer i samhället ska jag undersöka om (och i så fall, hur) de *gör* för att passera.

Passera – att förkroppsliga de legitima identitetspositionerna

Det är inte alltid en själv som bestämmer spelreglerna, och vill man vara en del av samhället, så måste man många gånger kompromissa väldigt mycket...

Kaki talar om svårigheterna med att kräva ”sin” plats i ett samhälle som exkluderar henoms kropp. För att Kaki ska bli inkluderad måste hen anpassa sig till de legitima identitetspositionerna – den kvinnliga eller manliga. Lenz Taguchi menar att subjektet görs och gör sig själv med hjälp av meningsbärande diskurser (Lenz Taguchi, 2006, s.69) ”Den diskursiva makten produceras samtidigt utifrån, av ett kollektiv av individers dominerande föreställningar, som inifrån subjektet själv, via ett tänkande och agerande i enlighet med dominerande föreställningar” (ibid., s.62) Lenz Taguchis resonemang är relevant eftersom mina informanter använder sig av den dominerande diskursen om manligt och kvinnligt för att skapa sig en position som *man*, *kvinna*, *mittemellan* eller *annat/inget*. Som jag nämnt ovan har Kit och Kaki opererat bort sina bröst för att frigöra sig från den allmänna bilden av en manlig och kvinnlig kropp. Charlie tar hormoner men är osäker på hur/om han vill göra kroppsliga korrigeringar. Han menar att han identifierar sig som; ”maskulinitet men inte man, trans men inte transkille”. Dessa ovan nämnda positioneringar kan även skifta beroende på kontexten. Även om informanterna har gjort kroppsliga korrigeringar för att kroppen ska stämma överens

med deras självupplevda identitet använder de sig av de legitima identitetspositionerna för att *passera* i vissa sammanhang. Charlie berättar exempelvis om ett tillfälle när han är på en resa med några vänner. De ska bada och basta varvid han väljer tjejernas omklädningsrum:

Jag hade inga kläder på mig och min röst var inte lika mörk... jag tror också att mitt ansikte på vissa sätt har förändrats mer sen dess, att jag blivit mer fyrkantig och grovare, och fått mer manliga drag... men då var det också som att folk, så länge jag inte öppnade munnen tror jag att jag kunde va vem som helst liksom... eller att jag kunde va vilken tjej som helst.

Charlie beskriver hur han kunde passera i tjejernas omklädningsrum eftersom hans kropp ännu inte utvecklat påtagliga manliga attribut. Han var medveten om att han kunde passera som tjej utifrån sin kropp men att den mörka rösten skulle kunna "avslöja" honom. Rösten skulle därmed göra att han överskred gränserna för att vara kvinna. Att kroppen är avgörande för *var* en person passerar visar även kommande exempel. Charlie berättar hur han även innan han började ta hormoner ofta uppfattades som kille. Trots det valde han att gå in på tjejernas toaletter; reaktionerna var dock blandade:

va fan gör du här du ska ju till killarnas, och då va det alltid som att jag kunde platta till min tröja [...] så att de kunde se mina bröst...

Att Charlie *inte* valde att gå in på killarnas förklarar han med att säga:

Ja, jag tror att jag skulle känna mig mycket mer osäker där, men det har ju också med att göra med kroppen som jag har...

Trots att Charlie upplever sig bli illa bemött på tjejernas toalett är hotet om att bli upptäckt med en "kvinnokropp" på herrtoaletten övervägande för hans val av könade rum. Även om Charlie förmodligen skulle passera på herrtoaletten gör han ett val utifrån den dominerande könsdiskursen.

Även Kit är medveten om vilka attribut hen ska framhäva (och dölja) för att passera i heteronormativa miljöer. Precis som Charlie väljer Kit tjejernas omklädningsrum;

Ja men argumentationen blir ju så här, när dom säger att du kan inte vara här så blir ju svaret, men vill du se min fitta eller, och det går ju inte riktigt att säga så i killarnas omklädningsrum [...] Det är det [könsorganet] som jag på nåt sätt kan använda som mitt legitimitetskort.

Könsorganet är ett bevis för att Kit har rätt att vistas i tjejernas omklädningsrum. Valet av omklädningsrum kan betraktas som ett motstånd mot den dominerande diskursen eftersom Kit

inte fullt ut motsvarar den legitima kvinnokroppen. Samtidigt byter Kit om ”i det mest avskilda omklädningsrummet” vilket kan tolkas vara en strategi för att passera som en legitim kvinnokropp. Det är dock Kits tillskrivna identitet (kvinna) som passerar och inte Kits självupplevda identitet som transgender. Jag menar att *vilket* omklädningsrum Kit väljer och hur Kit *gör* för att passera i omklädningsrummet är förenligt med den dominerande könsdiskursen i samhället. Kit väljer rum utifrån det attribut som är talande för en manlig och kvinnlig kropp – könsorganet. Utifrån teorin om genussystemet är det inte Kits avvikelse från den kvinnliga kroppen som är central utan återigen visar sig avvikelsen från en (manlig) normkropp vara avgörande.

Gränsväktarna kan vara vilka som helst

I teoriavsnittet (se s.4) tar jag upp hur Rosenberg använder sig av termen *gränsväktare* i relation till Butlers resonemang om hur institutioner, strukturer, relationer och handlingar upprätthåller den heteronormativa ordningen (Rosenberg, 2007, s.11). Jag hade en tanke om att informanternas berättelser skulle synliggöra *vilka* dessa gränsväktare var. Min bestämda uppfattning var att det var ”de andra” människorna, i samhället, som begränsade mina informanter. Jag hade inte förväntat mig att analysen av berättelserna skulle synliggöra att även *mina informanter* kunde vara dessa gränsväktare. Genom analysens framskridande har jag blivit allt mer övertygad om att gränsväktarna uppstår ur den språkliga strukturen i samhället – den heteronormativa könsdiskursen. Mina informanternas berättelser synliggör att de behärskar den dominerande könsdiskursen. De är medvetna om vilka attribut som är centrala för kvinnlighet respektive manlighet och hur de ska *göra* sina kroppar för att överensstämja med den dominerande kroppsnormen. Gränsväktaren är därmed en ”inneboende” övervakare i oss alla.

I förhållande till mina informanter menar jag att den inneboende gränsväktaren ”försvarar” den självupplevda identiteten genom att göra motstånd gentemot tillskrivna identiteter. Samtidigt ser gränsväktaren till att den självupplevda identiteten inte gör överträdelser på den tillskrivna identiteten när informanten vill/måste passera. Därmed kan en person som till synes passerar i en heteronormativ miljö uppleva situationen som begränsande eftersom personen gör våld på den självupplevda identiteten. Till exempel har Kit berättat om hur hen passerade i tjejernas omklädningsrum genom att gömma sig ”i den mest avskilda delen”. Utöver Kits situation har jag tagit upp flera exempel om hur informanterna gör för att passera i heteronormativa miljöer. Kroon citerar Judith Shapiro som menar att termen passera

”carries the connection of being accepted for something one is not” (Kroon, 2007, s.45). Kit passerade i omklädningsrummet på grund av att hen blev accepterad som något (kvinna) hen inte upplever sig vara.

Governmentality

Taguchi menar, utifrån Foucault, att makt och förtryck utövas av alla. Foucaults maktbegrepp kan exemplifieras genom hur informanterna gör för att passera i heteronormativa miljöer. Genom att framhäva de attribut som överensstämmer med den tillskrivna identiteten, som ”kvinna” eller ”man”, är informanterna delaktiga i att rekonstruera den heteronormativa könsdiskursens dominans (makt) samtidigt som de förtrycker sin självupplevda identitet. Att informanterna gör sina kroppar utifrån den dominerande könsdiskursen är ett tydligt exempel på hur makt och förtryck utövas *genom* individen. (Lenz Taguchi, 2006, s.165f) Jag menar att Kits uttalande om varför hen inte väljer att byta om i killarnas omklädningsrum synliggör hur könsidentiteter *görs* genom den diskursiva maktutövningen:

Jag har ett väldigt långt gående konsekvenstänkande kan jag erkänna [...] om jag väljer herrarnas omklädningsrum så kommer nog någon att bli upprörd, och så kommer dom prata med personalen som kommer att säga att jag inte får gå dit...

Ingen behöver säga till Kit vilket rum hen ska välja eftersom hen väljer rum utifrån den könsidentitet som tillskrivs honom inom rådande diskurs. Även Kakis berättelse vittnar om hur den dominerande könsdiskursen utövar sin makt via individen:

Jag byter om fort i omklädningsrummet. Har stenkoll på vart de andra är, vänder ryggen till dem och byter hastigt min t-shirt mot mitt sim-linne. Folk skulle stirra annars. Efter att jag simmat duschar jag med simkläderna på av samma anledning...

Rädslan och oron för att utsättas för kommentarer eller bli utestängt från vissa platser är central för informanternas strategier i dessa situationer. Jag menar att informanternas känsla av utsatthet är en del i heteronormativa könsdiskursers maktutövande. Jag kopplar det till Lenz Taguchis (2006) hänvisning till Foucaults begrepp *governmentality*:

Staten behöver alltså inte styra oss via lagar (allena) utan vi styr och bevakar oss själva med utgångspunkt från föreställningar om vad som är normala beteenden, allmängiltig moral etc. (Lenz Taguchi, 2006, s.170)

Det behövs med andra ord inga lagar för hur kroppar ska orientera i samhället utan individer styr sig själva utifrån de dominerande diskurserna. Informanternas berättelser illustrerar detta. Som exempel tänker jag på hur alla informanter begränsar sig utifrån en känsla av rädsla och oro. Kit säger:

Jag kan gå med armarna ganska mycket framför bröstet, för att det inte ska synas så mycket att man inte har några bröst... min erfarenhet är att folk är arga för att man är queer, eller för att man är flata som dom brukade tro, men om dom inte förstår vad man har för kön så tänker jag att folk blir ännu mer arga...

Om en person vid första anblicken uppfattas vara av "manligt" eller "kvinnligt" kön, utifrån vissa kroppsattribut, kan upptäckten av "avvikande" kroppsattribut göra att personen blir kulturellt obegriplig. Utifrån Butlers resonemang skulle det leda till att de legitima kropparna "skulle förlora sin inre stabilitet genom sammanförandet och de skulle inte längre vara möjliga att skilja åt" (Rosenberg, s.90). Resonemangen är relevant för Kakis ifrågasättande av samhället:

Jag kan verkligen inte förstå varför människor inte kan få vara dem de är kroppsligt, könsrolls- och identitetsmässigt, utan att utsättas för kränkande tillmälen, övergrepp och våld...

"Det stora hotet" är alltså att informanternas kroppar ifrågasätter föreställningen om en ursprunglig eller naturlig manlig och kvinnlig identitet.

Ingen av informanterna har explicit berättat om att de utsatts för fysiskt våld, kopplat till deras "avvikande" kroppar.¹¹ Dock är rädslan eller oron *för* att utsättas för skällsord eller våld påtaglig:

Man kan väl typ gå igenom alla hatbrott man känner till [...] det är ju inte så att man hittar på något helt obegripligt... (Kit)

Jag ägnar otroligt mycket tankekraft åt att oroa mig för hur jag kommer att bli bemött, vilka (irrelevanta) frågor jag kan tänkas komma att få, vilka blickar jag kan komma att mötas av och vilka avvisande jag kan tänkas komma att behöva handskas med... (Kaki)

I nuläget undviker jag platser där jag måste vara avklädd eller lättklädd... (Charlie)

¹¹ Charlie vittnar om att han utsatts för våld utifrån att han betraktades som "kille" men inte på grund av att hans kropp uppfattades vara avvikande. Utöver det vittnar informanterna om att det främst handlar om verbala kränkningar och en känsla av utsatthet.

Informanternas uttalanden synliggör hur den dominerande könsdiskursens utlöser känslor av oro eller rädsla och ett aktsamt beteende. Med andra ord har den dominerande könsdiskursen stora konsekvenser för informanternas livsutrymme.

Foucault menar att ”kön och könsskillnaden konstrueras diskursivt som nödvändiga egenskaper hos den kroppsliga identiteten” (Butler, 2007, s.165). Det är viktigt att synliggöra att informanterna egentligen aldrig kan passera i miljöer som präglas av den dominerande könsdiskursen. De kan bara välja att *inte* överskrida dess gränser. I ett samhälle som är organiserat utifrån den dominerande könsdiskursen inrymmer ”passera” ett iscensättande av den heterosexuella matrisen. Alltså: vad gäller kropp/kön/genus kan människor passera som kvinnokropp/manskropp, kvinna/man och kvinnlig/manlig. (Kroon, 2007, s.44) I det svenska heteronormativa samhället är ”passera” ett privilegium som mina informanter inte har.

3. Sammanfattning och avslutande diskussion

Jag har, utifrån mina informanternas berättelser, analyserat hur deras vardagliga liv påverkas i relation till den dominerande könsdiskursens legitima identiteter och begripliga kroppar. Jag har arbetat utifrån följande frågeställningar: *När och hur upplever personerna att de överskrider kroppsnormernas gränser? (när störs bilden av den tillskrivna identiteten?) Och; Vilka strategier använder personerna i situationer där de vill passera? (hur de gör för att underkasta sig kroppsnormers gränser)*

I analysen har jag diskuterat kring hur informanterna både överskrider kroppsnormers gränser och hur de passerar. Analysen visar att informanterna överskrider kroppsnormers gränser i miljöer som präglas av den dominerande könsdiskursen samtidigt som de använder sig av den dominerande könsdiskursen som strategi för att passera. Jag har genomgående kunnat visa hur informanterna gör sina kroppar både för att spegla sin självupplevda identitet, göra motstånd mot den tillskrivna identiteten och för att passera eller ”störa”. Det betyder dock inte att informanterna alltid *vill* passera eller överskrida gränser utan berättelserna synliggör även hur informanterna ”ofrivilligt” tillskrivs identiteter som passerar eller överskrider utifrån den dominerande könsdiskursen.

Ett performativitetperspektiv på informanternas berättelser visar tydligt hur informanterna konstruerar identiteter utifrån sina kroppar. Vill informanterna ”passera” framhävs de attribut som är legitima i den aktuella situationen (i dominerande könsdiskurs)

samtidigt som de illegitima attributen döljs på olika sätt. Vill de ”störa” framhävs de attribut som *gör* deras kroppar till den identitet de upplever sig vara. Med hänvisning till subjektivitetsteorin och begreppet multipla subjektiviteter menar jag att informanterna praktiserar ”olika förhållningssätt i en situation, beroende på vilka diskurser som dominerar i en viss kontext” (Lenz Taguchi, 2006, s.111). Att kropparna i ena stunden definieras (eller görs) på ett sätt medan det i nästa ögonblick definieras (eller görs) på ett annat sätt synliggör att även kroppen kan förstås som multipel. Exempelvis menar Charlie att heteromiljöer kräver förberedelse, som att han måste ha binder på sig, annars upplever han det som obekvämt att befinna sig där. Han menar att det är viktigare att passera som ett kön i heteronormativa miljöer än i exempelvis queera miljöer. Det är ett lysande exempel på hur informanterna genom att iscensätta kroppen, utifrån både tillskrivna och självupplevda könsidentiteter, genusidentiteter och begär synliggör den heterosexuella matrisens ”imitativa karaktär – liksom dess tillfällighet” (Butler, 2007, s.216).

Den feministiska poststrukturalismen menar att subjektet *inte* styrs utan att subjekten styr sig själva (Lenz Taguchi, 2006, s.175f). Exempelvis visar mina informanter på detta ”diskursiva agentskap” genom hur de gör sina kroppar avvikande utifrån den dominerande könsdiskursen. Informanternas kroppar kan sägas manifesteras en motdiskurs. Det innebär dock inte att informanterna är opåverkade av den dominerande könsdiskursens maktutövande. Utan tvärtom vittnar alla informanter om den dominerande könsdiskursens förtryckande egenskap. Transpersoner är trots allt en minoritet i samhället och mina informanter berättar både hur de utsätts för ”oavsiktlig” uteslutning och hur deras självupplevda identitet osynliggörs. Här menar Butler att:

Den kulturella matris som gjort genusidentiteten begriplig förutsätter att vissa ”identiteter” inte kan ”finnas”, nämligen sådana där genus inte följer av kön eller där begärets handlingar inte följer av vare sig kön eller genus [...] Eftersom vissa genusidentiteter inte överensstämmer med rådande normer för kulturell begriplighet, framstår de från det perspektivet som blott och bart utvecklingsfel eller logiska omöjligheter (Butler, 2007, s.69)

Genom att tillföra den fjärde aspekten, den obligatoriska kroppen, till Butlers resonemang förklarar det varför informanternas självupplevda identiteter inte kan existera i ett samhälle som präglas av den dominerande (heteronormativa) könsdiskursen. Deras kroppar följer vare sig genus, kön eller begär. Deras identiteter är logiska omöjligheter och deras kroppar framstår som ”blott och bart utvecklingsfel” (ibid.).

Appliceringen av den feministiska poststrukturalistiska subjektivitetsteorin på informanternas berättelser har synliggjort att: ”Subjektet är skapat/konstituerat av diskursiva innebörder, men skapar också sig själv genom dem: genom att ta upp dem, gå i motstånd mot dem och omkonstruera betydelse i dem” (Lenz Taguchi, 2006, s.83). Det enskilda subjektet (informanten) tänker och handlar utifrån den dominerande diskursen, för att passera och men även för att göra motstånd. Informanterna visar en form av agentskap som enligt det feministiska perspektivet är en ”vilja till förändring” (ibid.) Till exempel säger Kit att: ”Jag vill störa, jag vill att dom ska lära sig någonting i allmänhet men också att jag ska bli bekräftad.” Informanterna har vittnat om hur de i vissa situationer tillskrivs en legitim identitet som kvinna trots att de inte har en ”typisk” kvinnokropp. Jag menar att det förskjuter innebörden av den kvinnliga kroppen, men *även* innebörden av den manliga kroppen eftersom de ”manliga” attributen trots allt genererar en kvinnlig position. Kategorierna manligt/kvinnligt går från att uppfattas som statiska till att visa sig vara föränderliga. Min tanke är att informanterna, genom att överskrida kategorierna, utvidgar dem till flera sätt att vara ”kvinna” eller ”man”. Detta sker dock på bekostnaden av informanternas självupplevda identiteter.

Slutord

Min tolkning är att termen ”passera” står i relation till rådande normer som, förutom kropp, kön, genus och begär, även berör etnicitet, klass och ålder etc. Det är därmed komplexa interaktioner mellan dessa kategorier som avgör om en person passerar eller inte. Även om jag har valt att använda termen i relation till mina informanternas kroppar skulle en mer omfattande undersökning ur ett intersektionalitetsperspektiv förmodligen även visa skillnader (och andra likheter) mellan informanterna.

Utöver det jag berört i denna undersökning blir det viktigt att uppmärksamma hur den dominerande könsdiskursen även *görs* inom icke-heteronormativa miljöer. Exempelvis säger Kaki att ”det finns jättemånga i hbtq-världen som anser att det inte finns annat än man/kvinna”¹². Transgruppen rymmer ett flertal identiteter vilket gör att de som benämns som transpersoner inte utgör en homogen grupp utan att kroppar skapas och hierarkiseras även inom transgruppen. Här menar Kit att ”transsexuella är normen inom transgruppen... och som person som inte identifierar sig som kvinna eller man blir det väldigt

¹² Hbtq betyder homosexuella, bisexuella, transpersoner och queerpersoner.

lätt så att man blir ifrågasatt från normsamhället och transgruppen”. En relevant fråga för vidare studier skulle kunna vara hur transpersoner, som inte identifierar sig som transsexuella, upplever sin situation i relation till transgruppen.

4. Referenser

Ambjörnsson, Fanny (2003) *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Ordfront förlag, Stockholm

Bergström, Helena . 2001. När kön är ett beslut. I Skantze, A. & Grewin, A-M. (red.), *Kön och genus som villkor*. Forskningsrapport nr 66. Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen. (s. 38-56).

Bryman, Alan (2002) [2001]: *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber AB, Malmö

Butler, Judith (2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*, Bokförlaget Daidalos, Göteborg

Bremer, Signe (2005) ”Under ytan – En etnologisk studie av nio transpersoners berättelser om vardagsverklighet i ett könsdikotomt samhälle”, Södertörns Högskola,Handledare: Anna Hagborg <http://sh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:15963> 2009-11-10

Edenheim, Sara (2005) *Begärets lagar*, Stockholm/Stehag, Brutus Östlings Bokförlag Symposion

Foucault, Michel (2002), *Sexualitetens historia*, 1, *Viljan att veta*, Göteborg, Daidalos

Hagström, Charlotte (2006) *Man är vad man heter... Namn och identitet*, Carlsson Bokförlag, Stockholm

Hirdman, Yvonne (2004) [2001]: *Genus – om det stabila föränderliga former*, Andra upplagan, Liber AB, Malmö

Kroon, Ann (2007): *FE/MALE asymmetries of gender and sexuality*, Uppsala University, Uppsala

Kulick, Don (1998): *Travesti : sex, gender, and culture among Brazilian transgendered prostitutes*, The University of Chicago Press, Chicago

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, Studentlitteratur

Lenz Taguchi, Hillevi (2006) [2004]: *In på bara benet*, HLS Förlag, Stockholm,

Namaste, Viviane K. (2000): *Invisible Lives : The Erasure Of Transsexual and Transgendered People*, The University of Chicago, Chicago

Rosenberg, Tina (2005): *Könet brinner! Judith Butlers texter i urval*, Stockholm, Natur och Kultur

Internetkällor

Diskrimineringsombudsmannen – Nytt i lagen;

<http://www.do.se/Om-DO/Nyheter/Nytt-i-lagen/> 2009-12-22

Diskrimineringsombudsmannen – Könsöverskridande identitet och uttryck (pdf)

<http://www.do.se/Documents/Material/K%c3%b6ns%c3%b6verskridande%20identitet%20eller%20uttryck.pdf?epslanguage=sv> 2009-12-22

Lukas Lya, en resurs- och informationssida för och om transpersoner,

<http://lukas.romson.org/politik.htm#myndighetsansvaret> 2009-11-16

Lukas Lya, Basinfo om transpersoner – definitioner;

<http://lukas.romson.org/info.htm> 2009-12-10

RFSL:s hemsida – begreppslista

<http://www.rfsl.se/?p=410> 2009-12-10

Socialstyrelsens hemsida - "Socialstyrelsens klassifikation av sjukdomar och hälsoproblem 1997" http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/13132/1996-4-1_199641_rev1.pdf Transsexualism F64, s.252f, 2009-11-16

QX:s hemsida – Samhälle – Ledare och debatt, "Få personer anmäler diskriminering" <http://www.qx.se/samhalle/pride/11018/fa-transpersoner-anmaler-diskriminering> 2009-11-16

Qruiser - Nordens största community för personer som är homo, bi, trans, queer och deras vänner, <http://www.qruiser.com> 2009-11-17

Wikipedia - Smileys

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Smiley> 2009-11-17